

ԱՇԻՐՈՅԱՆ

ՄՈԿԱՅ
ՄԻՐԶԱ

ՊԵՏԿՐԱՏ

891. 99
Շ-64

26 NOV 2011

891.93 Ա. ՇԻՐՈՅԱՆ

Յ-64

պ

ՄՈԿԱՅ ՄԻՐԶԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ՎԵՊ

ՊԵՏՀՐԱՏ

15 JUL 2013

47972

ՅԵՐԴ ԱՌԱՋԻՆ

Մոկաց աշխարհի վեա լեռնապարում,
Խիտ անտառներում ու խոր ձորերում
Ապրում եր մի հին ուսմիկ ժողովուրդ,
Վոր հողն եր հերկում լեռներում իր լուրթ,
Հոտերն եր քշում սարերն իր գողան,
Ձեր իջել մեջքին վոչ մի գավաղան:
Ապրում եր այսպես չարքաշ ու բարի
Ջանասեր մշակն այն հին աշխարհի:

*
* *

Մոկաց հովասուն լեռների գրկում
Մի մարդ եր ապրում չարքաշ ու տոկուն,
Մի մարդ — իմաստուն ու վոսկերերան,
Վոր անգիր գիտեր հին գիր ու գրյան,
Յեղեգնը՝ ձեռքին՝ գրում եր գրքեր
Ու հերոսական տաղեր ու յերգեր:
Ու ուսմիկն արդար գիշեր ու ցորեկ,
Կրճեկով հացն իր — գրլղլ ու կորեկ,

2246
39

А. Широян
Мокад Мирза
Ген Арм. ССР, Ереван 1939 г.

Հոռւմ եր նրա զրույցները հին
Անցած որերի ու մարդկանց մասին:

* *

Անուան եր Միրզա: Մի քաջ տղամարդ,
Ճակատը պայծառ, յերեսները վարդ,
Թավ հոնքերի տակ աչքեր վառվառն,
Ինչպես կայծակի ցուրտն ամպերում:
Թավ բերանը շեկ, մորուքը գանգուր
Հայացքը հստակ, ժպիտը մաքուր:

* *

Կրում եր գլխին սպիտակ քողով,
Քրողին փաթաթած մետաքսի փուշին,
Ու փուշուց կախված բարակ թելերով
Ուլունքներն եյին փայլփլում դռին:
Մեջքին մետաքսե ծալքավոր ճարիկ,
Վոր պինդ սեղմում եր իրանը նրբա.
Փղոսկրից շինած կտթը խանչալի
Փայլում եր սիրուն գոտիկի վրա,
Ձիբուխն եր խրած լայն ճարիկի տակ
Ու ծխախոտի նրբակար տոպրակ:
Շավարը գործած եր նրբին շալով.
Յերը քայլում եր նա, ասես խշշալով
Ձեփուռ եր անցնում կանաչ դաշտերով:
Վտաքերին քյավքյաբ — մեխերով կոշիկ
Ու կամ կանեփե փափուկ ըորշիկ
Հագած՝ շրջում եր լեռները Մոկաց,
Կեռ թուրն անբաժան գոտիին կապած:

* *

Հասել եր անրիժ համբավը նրբա
Մոկաց լեռներից Ջղիր ու Բոհտան,
Ուր այն ժամանակ, վորպես ամիրա,
Իշխում եր եմիր Մահմուդը դաժան:
Մահմուդը աճրն եր Մոկաց աշխարհի,
Նստում եր հեռու՝ Ջղիրում իր տոթ,
Ու վախենալով լեռներից ըմբոստ՝
Մելիք եր կարգել Մոկաց աշխարհին
Մի իշխան՝ իրեն շատ հավատարիմ:
Ու մեռավ մի որ այն մելիքը հին.
Դե, հով չի մեռնում յերկրի յերեսին:
Ու հավաքվեցին Մոկաց աշխարհի
Մեծամեծները՝ իշխան ու քյոխվա,
Վոր ընտրեն յերկրին նոր կառավարիչ:
Ամեն միսն ուղեց ինքը տեր դառնա,
Դառնա մելիքը Մոկաց աշխարհի,
Ինքը հավաքի գանձ ու հարկերը,
Ուղարկի Ջղիր՝ Մահմուդ եմիրին,
Յերկիրը քանդի, մատնի ավարի,
Իրեն ել բաժին հանի ավարից:
Բայց ըմբոստացավ ուսմիկը չարքաշ,
Բարձրացավ հորդուն ալիքի նման
Ու կամքը իրա թելադրեց չարկամ
Ճանուտերերին վորպես հրաման:
Հասկացավ ուսմիկն այն մթին գարի
Ստեղծագործող ուժը հանճարի
Ծառս յեղավ ինչպես ծովի դռն ալիք,
Ու Մոկաց Միրզին ճանաչեց մելիք:

Համբավը զնաց Մահմուդը եմիրին, —
 Քսուրդ միշտ կտրուկ թշնամու վզին,
 Հապա չես ասում՝ Մոկաց սարերին
 Մեկիք են ընտրել անորեն Միրզին»:
 Փրփրեց Մահմուդն, աչքը վռտրեց,
 Ու չար մաքերով հողին քրքրեց...
 — Թե զորք հավաքի ու գրոհ տալով,
 Վոնց հարավային մահաբեր սամուս,
 Անցնի անառիկ Մոկաց լեռներով,
 Յերկիրն ավերի՝ ցրվի տա քամուն,
 Վայ թե լեռներից ցուրտ հողմը փչի,
 Քարերի կարկուտ թափվի վերեից,
 Իր զորքը են խոր ձորերում կորչի,
 Ինքն ել զըրկըվի որ ու արևից:
 Ու միտք է անում Մահմուդ Ամիրան
 Մռայլ, անավոր մի ժայռի նըման:

ՅԵՐԴ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

Ճխաց զարուհն հովիտներում՝ արևն անցավ Փութկա
 Գյալին,
 Փութկա Գյալուց՝ Տենիս Գյալին, Տենիս
 Գյալուց՝ Տուրկա Գյալին,
 Ցողը շողաց թարթիչներին, ծաղիկները աչքը
 բացին,
 Մարգարայա շինջ կաթիլները արևի տակ
 շողշողացին:
 Արևն յեկավ վոսկի մաղեց հովիտներին ու
 լանջերին
 Ու հարսնուկներն վողջուհեցին կարմիր լալին,
 կակաչներին:
 Յերգիկներից պալան-պալան թռնիրների
 ծուխը յեկավ,
 Կտուրներին պահ մի խաղաց ու յերկնքում
 հալվեց, կորավ...
 Վետվետուն, վառ ծաղիկների վառ բույլերով
 հանդը շողաց,
 Կանայք յեկան աշխատանքի՝ չթե ալվան հալավ
 հազած:

Իսկ դեռատի աղջիկները ուսին առած
սափոր ու կուժ՝
Թռան թեթև դեպի աղբյուր յեղնիկների պես
մեղմ, անուշ:

Ու բարձրացավ կրճերի տակ ու կլկլաց յերգը սիրո,
ինչպես աղբյուր սարից իջնող՝ արծաթաշող
կոհակներով:

— Ա՛խ, են տղեն, անուշ տղեն,
Բոյը չինար, հուր-հրեղեն
Կտրիճի պես անցավ գեղեն,
Ջրմ սրտիկը հանավ տեղեն:

— Գեղով ասին.— Յճրդ, եկավ,
Թաղով ասին.— Յճրդ, եկավ,
Բարով եկավ՝ մեր տուն չեկավ,
Գարուն գիշեր՝ ինձ քուն չեկավ:

Աղջիկների խումբը լռեց ու ցրվեց պարն աղբյուրից,
Ասես մի ջերմ քամի անցավ ու թշերը համբուրեց:
Կչկչալով ակը թռան, վերցրին կժերը թողած,
Շողշողացին աչքերը վառ, սիրտը հույզով դողդողաց:
Թարթիչների քողի աակից հայացքներով սիրածոր
Նայում են սեզ ձիավորին, վոր իջնում է դեպի ձոր:
Խրխնջում է Բող-Բաղավեն, բերնից փրփուր է
թափում,
Հուր է թափում սմբակներից, յերբ բարերին է
դոփում:

Մեջքի վրա կրում է նա այն քաջառյուծ վորսկանին,
Լանջից կախված որորվում է վորսի դիակն անազին.

«Մոկաց Միրզեն, Մոկաց Միրզեն» — աղջիկները
կանչեցին,

Ու են կարոտ կանչը խառնվեց ջինջ աղբյուրի
կարկաչին:

Քշում է ձին Մոկաց Միրզեն, ահա սարից իջավ ձոր,
Իսկ հետևից արշավում են մի զույգ առույգ ձիավոր:
Քաշեց իր ձին աղբյուրի մոտ են քաջ զավակը Մոկաց,
Գլխով արավ մի աղջկա, ու մոտեցավ նա շիկնած:

— Անուշդ ի՞նչ է,— հարցրեց Միրզեն աղջկան:

— Ալ-Խաթուն է,— տվեց համեստ պատասխան,
Ու կակաչի նման շիկնեց հուզվելուց:

— Ջրվճր աղջիկ, վճր գեղեն ես:

— Ծափանուց:

— Սիրոն աղջիկ, հերդ ի՞նչ գործ է անում:

— Հովիվ ե նա, այ, են դեմի սարերում:

— Անուշ աղջիկ, պուտմ ջուր տաս քո կժով,

Մոկաց Միրզեն խմի, սիրտը հովանա:

— Վրե՞ չմ տա,— ասավ աղջիկն աշխուժով,

Գեղ ջուր չտամ, ել համ տի տամ... — Ժպտաց նա:

Ու թեթևաթ թռավ աղբյուրն իր կժով,

Աչքերը պատած սիրո անուշ մշուշով:

Խմեց Միրզան աչքը հառած Ալ-Խաթունի աչքերին,

Ալ-Խաթունը աչքը հառեց Մոկաց Միրզի աչքերին:

Յեվ յերբ Միրզան հուր հայացքով ջուրը խմեց

պաղպաջուն

Ու մխացող ծարաֆն անցավ, ինչպես հանգչող մի
կրակ,

— Ի՛նչ լավ անուն ունես,— ասավ,— ի՞նչ սիրուն ես,
Ալ-Խաթուն,

Այտեր ունես զմրուխտ ու լալ, աչքերդ՝ զույգ վառ
հրագ:

Ասով ու ձին ասպանդակեց ու վոնց դարնան գով
քամի

Շոյեց — անցնով, յեւով ձորից դեպի բլուրը գեմի:

Հուր-կարոտով հայացքները ճամբու գլխին նրան լուռ,
կրճքերի տակ թագցնելով սիրս անուշ մի մրմուռ:

Աղջիկները աշխուժացան, թռան դեպի ակն աղբյուր,
Ալ-Սաթուենն է կանգնած մենակ, կուժը դատարկ ու
ախուր...

Ձեն են տալիս աղջիկները.

— «Արի, արի, Ալ-Սաթուեն»:

— Արի, արի...»: Ո՞վ է կանչում. քնած եր նա, թե
արթուն:

— Են ինչ կտրիճ եր, թռավ,

Յեղնիկ եյի, վար դարկեց,

Սիրտս ցավից սաքսոաց,

Սրտիս արշան գետ բացեց:

— Ձուր խմեց իմ սափերից,

Սիրտս ծարավ, նա զընաց,

Հուր խմեց իմ աչքերից,

Աչքս առավ ու գնաց:

— Են ինչ կտրիճ եր, թռավ,

Սիրտս խոցեց հուր նետով.

Սիրտս պոկեց ու տարավ,

Հարբեցրեց իր հոտով:

— «Արի, արի, Ալ-Սաթուեն, արի, արի, գնանք տոն».

Կանչում են դեռ աղջիկները, անհոգ կանչում,
քրքջում.

Կյանքը նույն կյանքն է կրկին, նույնն են արե ու
վտակ,

Նույն ծաղիկներն են ժպտում առվի ափին, թփի տակ:

ՅԵՐԴ ՅԵՐՐՈՐԴ

Որեր յեկան, անցան որեր, տարին ինչ շուտ է
վազում.

Մոկաց Մերդենս ուր ու գիշեր Ալ-Սաթուենն է
յերազում:

Վճր տանուտերը չեւ ուզի Մոկաց Մերդի պես փեսա,

Վճր աղջիկը չի նախանձի Ալ-Սաթուենիդ, ախ Մերդա:

— «Մերդա, դու մեր գլխավորն ես, մեր բնաբանը, մեր
հողին,

Ծափանց հովվի աղջիկն ինչ է, վոր կին դառնա
մեղիքին:

Յեկ, մեր սիրուն աղջիկներից ջոկիր, վորին հավանես,
Ապրիլ սիրով քախտավորված, մե խոտփիր իդուր մեղա:

— «Հովվի աղջիկը յես կուզեմ, իմ Ալ-Սաթուենն
անգին լալ,

Են սիրուն աչքը յես կուզեմ, հայացքը ջինջ ու
զուլալ»:

Ասով, աչքերը վառեց ու խոտված յեւով դուրս,
Տանուտերերը խորամանկ գլուխ տվին սուս ու փուս:

Բայց լեռնացավ նրանց կրճքում ցասուճն անգոր
տիրողի,

Նրանց պատիժն իշխանական Մերդան տվել եր հողին:

* *

Դիվանհն դուրս յելավ Միրզեն, կանչեց ջահել մի տղի
Ու կարգադրեց.

— Բող-Բադալեն թամրի ու բեր, դե, թռի:
Յեվ յերբ բերին նժուշգն իր սեղ, Միրզան ճակատն
համրուրեց,
Շոյեց բաշը, թռավ, հեծավ, փողոցներում չափ տվեց
Ու սրարշավ քշեց դեպի Ծափանց գյուղի հանդերը,
Ասես քամին եր սլանում, ավլում հասած աքոները:
Կրծքին կարոտը լեռնացած չափում է նա հանդ ու
ձոր,

— «Իմ Ալ-Խաթուն, վառ հեքիաթում ինձ խոստացած
ալ խնձոր» —
Միտք է անում Մոկաց Միրզեն ու հալվում է
սիրածով:

* *

Վոսկե սինի արեն յելավ ու վար թափվեց հրակեզ
Ու շիկացան ժայռերը լերկ վառած թոնրի կողի պես:
Կյանքը հորդեց ձորերից դուրս, դեպի սարերը մոտի,
Յայլաղներում ամպի նման փովեց շարանը հոտի:
Աղջիկները թռան տանից կապուցները շալակած,
Կապուցներում՝ հաց ու պանիր և կամ մի քիչ սոխ ու
հաց:

Ու բարձրացան զոդանը գով, ուր մշակները քաղցած
Ապասում են աղջիկներին՝ աչքը ճամբին դարձրած:
Հանկարծ Միրզի աչքը շաղվեց ու ձիգ տվեց ստնձը
կուռ,
Ձին ծառս յեղավ ու կատաղեց, բերնից թափեց ձյուն
փրփուր,
Բայց մտրակը փորը դադեց ու հարվածից սլացավ,
Մութ ամպերի թևով ասես մերթիկ յեկավ ու անցավ:

— Են հում աղջիկն է կապոցով,
Են հում մարալն է՝ աչքը ծով:
Են Ալ-Խաթունն է ալ—ալա,
Դոշը սպիտակ—ամպի քուլա:

— Են ինչ կաքավ է խատուտիկ,
Են հւր կերթա տոտիկ-տոտիկ,
Են Ալ-Խաթունն է ալ պուտիկ,
Ձով զոդանը կերթա մոտիկ:

— «Ալ-Խաթուն, Էյ Ալ-Խաթուն» կանչեց Միրզեն լի
սիրով:

Ձին խթանեց ու թռավ, անցավ դար ու փոսերով
Յեվ յերբ հասավ աղջկան, Միրզեն շտապ ցած թռավ
Ու դեռ շվար աղջկա գլուխն իր գիրկը առավ,
Համրուրեց խճր ու յերկմը, սաթ մագերը զուրգուրեց,
Մատաղ սիրտը բուռն սիրով նա կաշկանդեց ու գերեց:
Թպրտում է Ալ-Խաթունը, վրնց գլխմանա ես սերին,
«Ախ» է քաշում, նվաղում-ընկնում Միրզի ուսերին:
— Գեզ ի՞նչ ելավ Ալ-Խաթուն, — կանչեց Միրզեն
հուսահատ

Ու աղբյուրի գով ջրով շփեց դեմքը և ճակատ.
Ապա մեջքից արձակեց յոթտակ կապած իր գոտին,
Փոեց յերկար, աղջկան պառկեցրեց չոր խոտին:
Ալ-Խաթունը յերագուն աչքերը մեղմ բաց արավ,
Ու յերջանիկ արցունքը թարթիչները թաց արավ,
Ապա բռնեց Միրզայի ձեռքը, նստեց ու ժպտաց
Ու իր կողքին Միրզային նստելու տեղ արավ բաց,
Մոկաց Միրզեն քնքշացավ, նայեց այտին վարդագույն,
Գրկեց գլուխն ու ասավ.

— Ի՛մ խորոտիկ, Ալ-Խաթուն,
Թե քեզ ինձ հարս ուզեմ յես, դու ինչ կասես, հոժար չեմ:

— «Յես ինչ գիտեմ՝ ինչ տեսիմ... Մենակ կասեմ՝ թե
ուզես,

Ալ-Սաթունը իր հոգին զուրբան կանի քո հոգուն.
Յես քո խոսքը կդնեմ իմ լույս աչքին, իմ գլխուն:
Մոկաց յերկրի մեկիք մարդ հովվի աղջիկը ուզի,
Յես նազ անեմ, թե՝ Միրզան, Ալ-Սաթուն քեզ չի ուզի»:
Միրզան զրկեց աղջկան, լույս աչքերը համբուրեց,
Ու կաթիլներն արցունքի խմեց զուլալ աղբյուրից,
Հետո ասաց.

— Ալ-Սաթուն, Մոկաց Միրզեն իր հոգին
Ղուրբան կանի քո հոգուն մինչև իր շունչը վերջին:
Շրթունքները լեցին, միայն աչքերն են խոսում
Ու կրծքերում բանտարկված կարոտի գեան հ հոսում...

*
* *

Արևն հոգնած ճամբորդի պես նստեց սարի կառարին
Հովիտները կուլ գնացին իրիկնային ստվերին:
Ալ-Սաթունը նայեց. հեռվում հացի կապոցն էր թողած.
— «Վա՛յ, բաբո ջան, աչքս կուրանար, յես վա՛նց թողի
քեզ ստված»:

Ասավ ու զուրս նետվեց հանկարծ Միրզի զրկից
առնացի,

Կապոցն առավ ու սլացավ դեպի սարը դիմացի:
Ժպտաց Միրզան, նայեց փախչող են յեղնիկի հետեից
Ու հայացքի նետով նրա շարժումներին հետևեց.
Ապա թռավ-հեծավ իր ձին, բաշ-ճակատը համբուրեց
Ու շուռ յեկավ դեպի քաղաք, դաշտի միջով չափ տվեց:

ՅԵՐԳ՝ ՉՈՐՐՈՐԴ

Միամիտ, ուամիկ Մոկաց լեռներում
Մի հայ նենգավոր խոջա յեր ապրում:
Հարուստ էր խոջան, հարուստ բեղիբոջան.
Ուներ նա Մոկսում յավ քյոշկ ու սարա,
Ուզտ ու եշերի մի մեծ կարավան
Ու տասնյակներով նեոքյար ու ծառա:
Բյարվանը բարձած թանգագին բրդով՝
Շրջում էր Զդիր, Բաղդադ ու Բասրա,
Փոխում էր բուրդը վոսկով, արծաթով
Յեվ եժանագին կտավ ու չթով:
Ու չթով բարձած քյարվանը նրա
Շրջում էր Մոկաց լեռների վրա.
Եժան ու փտած իր ապրանքներով
Վոչխար էր գնում, փոխում բրդերով,
Թալանում շեներն ու հարստանում,
Հոտերը քշում Զդիր ու Բոհտան,
Ապա զալիս էր ու հանգստանում
Մոկաց աշխարհում, հարկի տակ իր տան:

Այսպես մի որ, զըրը՛նդ-զըրը՛նդ, քյարվանն յեւով
 Հին Բեդարեն,
 Հասավ Մոկաց լեռնապարին, մտավ ձորը՝ Խնկու-
 Դարեն:
 Կարավանը ամպի նման, վոնց հարավից յեւած փոշի,
 Բռնեց Մոկաց սարի ճամբան, փովեց լեռան կանաչ
 զոշին,
 Մտավ ծաղկած զոգանը զով, մտավ զյուղերն շեն ու
 ավան,
 Դղրդացին ծմակները.—«կարավանն ե, եյ, կարավանն»:
 Ու վազեցին կին ու աղջիկ, վո՛րը առած բուրդ ու կաշի,
 Վո՛րը՝ զործած կապերտ ու շալ, վո՛րը՝ քյավքյար, վո՛րն՝
 Ըրըշիկ,
 Վո՛րը՝ մի դառ, վո՛րը՝ շիշակ, կամ մի քանի փարա-
 պըլիկ.
 Իսկ ով չուներ փարապըլիկ՝ հաց կորեկի, կամ
 զըլդըլի:
 Վո՛րը գնեց չիթ ու կտավ, վո՛րը՝ մատնոց, վո՛րը՝ ոճառ
 Ու լեռնային բարձունքներում բացվեց մի ճոխ
 տոնավաճառ:

*
* *

Հրճվում ե նենգ Կոլտո-Խոջեն, մեկը տալիս՝ տասն ե
 շահում,—
 Տասին՝ հարյուր շահ ու վաստակ անգետ ու մուծ
 այն աշխարհում:
 —«Խոջա, առ այս շալն ու փուշին, չիթ տուր ինձ մի
 քանի արշին»:
 —«Խոջա, ասեղ»:
 —«Խոջա, մատնոց»:

—«Խոջա, մախանթ»:

—«Մրմն ու սիմ»:

Հավաքում ե խոջան բերած բուրդը, կանեփն ու
 ապրշում
 Ու շեներից շինականի աշխատանքը դուրս ե քաշում.
 Հավաքում ե գառ ու վոշխար, յուղ ու պանիր, հաց
 ու գաթա,
 Տալիս ե քիչ ծաղկավոր չիթ, շապկի համար փտած
 կտավ:

*
* *

Քյարվանն այսպես, զը՛նգ հա-զըրը՛նգ, մի առավոտ
 մտավ Ծափանց,
 Մարդիկ դեռ նոր քնից յեւած՝ դեմ վազեցին սրտները
 բաց:
 Նորից յեռաց ժիր առուտուր, շահն ու վաստակ մտան
 զործի,
 Բեզիրգենի խոսքը թուր ե, հակառակը ո՛վ կփորձի...
 Ու բերում ե դառը դատած շինականն իր բերքն ու
 բարին,
 Տանում ե քիչ չիթ ու կտավ, վոր մերկուլթյունն իր
 սթարի:
 —«Խոջա, Խոջա, մատնոց մի տա՛ս»... Խոջան նայեց
 ու քարացավ,
 Կիրքը, ինչպես թունոտ մի ոճ, կրճքում դալար-դալար
 անցավ:
 —«Լեռնային վառ ծաղիկ ե սա, թե՛ մի ջեյրան ե
 սարերի,
 Աղջիկ ե սա մի հասարակ, թե՛ ջեննաթի հյուրի-փերի...

Միտք ե անուամ Կոլոտ խոջեն.— Թե աղջիկ ե մի
հասարակ,

Յես կգնեմ նրան փողով, թեկուզ լինի տեղով կրակ,
Կփախցնեմ՝ թեկուզ քառսուն պահակ կանգնի

Քաղթի դռան,
Յեթե նույնիսկ Ռուստեմ-Ջալի զարմի իզիթ սիրի
նրան:

Այսպես մտքում հոխորտալով՝ խոջան կանչեց մի
պառաւով,

— «Դադե, ասա, ո՞ւմ աղջիկն ե, ո՞վ ե տերն այն

Սինամ հավի»...
— Հարսնացուն ե Մոկաց Միրզի,— պատասխանեց
դադեն նրան,

Թեկուզ արար-աշխարհ ման դաս, չկա եսպես սարի
ջէյրան.

Ծափանց հովվի աղջիկն ե նա, նրա անունն ե

Ալ-Խաթուն,
Մի հեր ունի, մերն ել մեռած ե, փողորմի նըրա

հոգուն...»
— Հարսնացուն ե Մոկաց Միրզի,— հառաչում ե Կոլոտ
խոջեն

Ու ծեծկված մի շան նըման՝ պոչը կծկում ե նա
արկեն:

Շատ մտածեց Կոլոտ խոջեն ու դեպ Ջղիր բռնեց ուղի,
Ներկայացավ մեծ Եմիրին ու համբուրեց փոքրը
դահի:

— «Քաջ Միր-Մահմուդ,— ասավ նրան շողմբավոր՝
դեմքով ժպիւրհ,—

Դո՛ւ յես միայն մեր ապավեն, մեր փրկություն, մեր
տերն ու փիւր:

Դու փոխանորդն ես արեւի, ու քո հզոր շվաքի տակ
Կյանք ենք քաշում ու քեզ որհնում մենք՝

ստրուկներս քո հպատակ:
Են անորեն Մոկաց Միրզին Մոկաց դահի տերը
դարձավ,

Քո հպատակ ճառանքերին բերեց անթիվ հոգսեր ու ցավ:
Պարծենում ե, թե —

— «Միր Մահմուդն ո՞վ ե, վոր տեր դառնա Մոկսին.
Թող նա նստի Ջղիրը, Մոկսը իմն ե՝ Մոկաց Միրզին:
Արծիվն միայն բուն կշիւնի լեռների սեղ

դազաթներին,
Թող կրկուան ճահիճներում, ճահիճը տեղն ե գորտերի:
Ձեմ տա, ասում ե, հարկ ու տուրք, թե զոռ ունի,
Թող զա՝ տանի,

Ջորք ե կապել բաղմարադում, վոր զա Ջղիրը
կործանի»:

Ասով ու նենգ աղվեսի պես պոչը քաշեց, կանգնեց
մի կողմ:

Փոթորկվեց սիրտը Մահմուդի, ասես յեւով ահեղ մի
հոգմ:

— «Ո՞ւմ շունն ե նա,— գոռաց Մահմուդն,— վոր իմ
ուժին հակառակի,

Հիմար ե նա, ով մերկ ձեռքով կմոտենա թեժ կրակին.
Ամր եմ անում քեզ բարձրագոյն,— դարձավ խոջին
դժնի արքան,

Տալիս եմ քեզ ոգնականներ— Միր Ավդալը ե Միր
Հասանն,

Կարգում եմ քեզ հարկահավաք. ու թե տարար գործը
կարգին,
Դու կդառնաս կառավարիչ են աստուածը
լեռնաշխարհին»:

ՅԵՐԳ ԶԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ձենքը կապած, հագած դրահ, վոնց գիշատիչ անգղ
ու ցին,

Թափվեց խաղաղ Մոկսի վրա Կոլոտ-Խոջի այրուծին.
Թափվեց խաղաղ Մոկսի վրա, մտավ շեներն անառիկ,
Տարիների հարկը ժողվեց ու մի բան ել՝ ապառիկ:
Ժողովուրդը գանգատավոր, ռանչալարն անճար, վիզը
ծուռ,

Ամեն կողմից հավաքվեցին, յեկան Մոկաց Միրզի
գուռ:

— «Միրզա, մենք քեզ իշխան արինք, վոր պաշտպանես
մեր դատը,

Խփես չարին ու վատերին, լսես խեղճի գանգատը,
Վոր ամեն մարդ հալալ վաստակն հալալ սրտով ել
ուտի,

Ձմա չոր տափին նստած՝ քար յերկնքի ումուղին:
Տներս լի բերք ու բարին Խոջեն տարավ հարկի տեղ,
Բան չթողեց մեր սթարին, մարեց ճրագ ու կանթեղ:
Լսեց Միրզան ու լեռնացավ բարկությունը կրծքի
տակ.

— «Քչեք, ասավ, եղ շներին, պատասխանը յես կտամ»:

Ապա կանչեց Կոլոտ-Խոջին ու վորոտաց զեմ ու զեմ.
— «Ո՞վ ե տերը Մոկաց յերկրի, Մոկաց Միրզեն, թէ
Խոջեն:

Ո՞ւմ շունն ես, վոր առանց ամբի հավաքում ես
հարկերը,
Հարկ ու տուրքի անունի տակ քանդում Մոկաց
յերկիրը»:

— «Ամբը ունեմ յես բարձրագույն», — ասավ Խոջեն
խորամանկ,
Ու Միրզայի ձեռքը դրեց մի արքունի հրաման:
Մոկաց միրզեն առավ, կարդաց հրամանը բարձրագույն.
Միտք ե անում. —

— «Նենդ թշնամին իմ ճանապարհն ե փակում...
Հարկերը մենք ենք հավաքել, մեղիքները Մոկաց տան,
Մենք ենք յերկիրը մեր վարել, վնչ Զգիրը, վոչ
Բոհտան:
Դավ են նյութել Մոկաց տան զեմ թշնամիները մեր
նենդ.

Մենք ել խելքով զործը բոնենք, յեթե իրավ խելք
ուներնք»:

*
* *

Հավանք ընկավ շեն ու ավան,
Հավանք գնաց Մոկաց Միրզին.

— Ալ-Խաթունիդ, հասիք, տարան...

— Կոլոտ Խոջեն փախավ Զգիր...

Ասես ամպը շաչեց ու ժգին

Ու կրծքի տակ լեռը փլավ.

Միրզան հեծավ Բոդ-Բադավին

Ու սրարշավ սարը յելավ:

Սարը յելավ մի նեղ ճամբով,

Բռնեց ծանոթ մի արահետ.

Ու յերբ դյուղերն հասավ համբափն,

Մի խումբ քաջեր թռան իր հետ:

Վոնց առյուծը վայրի ցիռի

Յերամն անի ցաք ու ցրիվ,

Մոկաց Միրզեն սուրը ձեռին

Հասավ փախչող նենդ ոճերին.

— «Ե՛յ, շուն, կանչեց, ուր ես փախչում,

Մարդ չի պրծնի Միրզի ձեռից, —

Ասավ, ու վոնց դառած թռչուն

Հասավ, ջարդեց են ցեցերին:

Ջարդեց, փախան, ցրիվ յեկան,

Կորան անդարձ խիտ շամբուտում,

Վոմանք փախից ջուրը ընկան

Ու խեղդվեցին վարար գետում:

Միրզան գտավ Ալ-Խաթունին

Ճահիճի մեջ՝ յեղեգնուտում

Ու նրա մոտ՝ մի զինվորի,

Վոր Խաթունին եր կապոտում:

Սուրը շողաց ու ցած իջավ,

Առեանգոցն ընկավ գետին,

Ալ-Խաթունը ուրախ ճչաց

Ու փաթավեց Մոկաց Միրզին:

Գրկեց Միրզան իր սիրածին

Ու հետ դարձավ իր բանակով.

Մոկաց Միրզի քաջ աչքուձին

Մոկսը մտավ հաղթանակով,

Կոլոտ-Խոջեն հաղիվ պրծավ,

Փախավ ու շունչն առավ Զգիր,

Ու մի քանի պատիժ ու ցավ
Տանուտերեր—ոես ու զգիր:
Հասավ Զգիր ու բոթարեր
Ամպի նման մոայլադեմ,
Վորոճալով բազում դավեր,
Կանգնեց Նմիր Մահմուդի դեմ:
—«Ապրած կենա մեծ Նմիրը,
Ասավ ցասկոտ Միր-Մահմուդին,
Միրզան պատռեց ամրիդ գիրը,
Հրամանդ դեցեց գետին:
Ինչպես մի դեվ սարից թռած,
Կտրեց ճամբան մեր քաջերի
Ու կարավանն առաջն արած՝
Քշեց բարձած ուղտն ու ջորին:
Ամբողջ հարկը մեր հավաքած
Խլեց, բաժնեց նա դեղեզեղ,
Քո ուղարկած զորքերը քաջ
Կորան մարտում արյունահեղ...
Միայն յես ու իմ քաջերը
Փախանք՝ կպած մեր ձիերին,
Բայց հավաքած վողջ գանձերը
Թողինք Մոկաց Միրզի ձեռին»:
Ապա առաջ անցան փախած
Միքանի ծեր տանուտերեր,
Գյուղապետներ՝ չար ու նախանձ,
Մոկաց յերկրի նախկին տերեր,
Ու դավաճան լեզվով քսու
Մեղադրեցին Մոկաց Միրզին:
Ասին.
—«Խոջեն ճիշտ ե ասում,

Հարկն ու խարջը տալ չի ուզում,
Յեթե ուզում ե քաջ արքան—
Վոր կոտրվի ըմբոստ Միրզան,
Թուղթ թող գրի, Զգիր կանչի,
Իր հողից դուրս նա մի բան չի.
Այն ժամ ումիկն անտեր դառած
Կչոքի քո գահի առաջ...»:
Արքան քյաթիպը կանչելով՝
Մոկաց Միրզին մի թուղթ գրեց,
Քաղցր խոսքեր շոայլելով՝
Նրան Զգիր հրավիրեց:

ՅԵՐԴ ԿԵՅԵՐՈՐԴ

Որն եր ուրբաթ, լուսը՝ շաբաթ,
Դղրդում եր Մալաքավեն.
Շուրջը կանգնած մարդկային պատ,
Մեջտեղ բացած մեյդան մի լին՝
Հայ, քուրդ, տաճիկ ու այլազգի
Սպասում են ձիարշավի,
Զիրիգ-խաղի, թռչք-վաղքի,
Ըմբռամարտի, պար-կաքավի:
Ճչաց գուռնեն զիւ ու բարակ
Ու փոթորկեց սիրտը մարդկանց,
Թակը յեւալ-իջավ արագ
Ու դառուլի ձայնը թնդաց:
Կին ու աղա իրար բռնած,
Ճկույթ մատները կեռ արած,
Վոսայուններով շեշտ ու արագ
Շարքով մտան հրապարակ:
Շուրջը մարդկանց հսկա մի ծով
Ու սրտերը յեռուն բոցով,
Ասես կանգնած պար են դալի.
Ու զարկի հետ, վոնց վոր ալիք,

Յեռում ե ծովն ու փոթորկում.
Յեւ պատնեշող մարդկանց հոգում
Ուռճանում ե սերը կյանքի,
Սերը գարնան, աշխատանքի:
Հանկարծ սարի կանաչ լանջին
Մի խումբ ձիեր վրնջացին:
—«Միրզան յեկավ, Միրզան յեկավ»—
Ամբոխի մեջ շշուկ ընկավ,
Ու մարդկային պատը հսկա
Հետ-հետ դնաց, ճեղքվեց մի պահ.
—«Ճամբա տվեք Մոկաց Միրզին,
Ճամբա տվեք»,—իւրառ ասին:
Մոկաց Միրզեն վողջույն տվեց
Ու մեյդանը մտավ արագ,
Թիկնապահները հետեից,
Նժույղները բոց ու կրակ:
Մտավ մեյդան Բոզ Բաղավեն
Ու հաղթական զիւ-վրնջաց,
Ալեկոծվեց Մալաքավեն,
Արձագանգեց ու զրնգաց:
Պարը լոց, ու պարողներն
Յրիվ յեկան ամբոխի մեջ,
Առաջ անցան ձիավորներն,
Ու ջիրիգի խաղն սկսվեց:
—«Յեհեյ, հեյ, հո... ճամբա տվեք».
Ու սրարշավ հրապարակ
Մտան յերկու ջահել աղերք,
Յերկու նժույգ՝ յերկու կրակ:
Ու մի քանի պտույտ տվին
Ձիավորներն այն պատանի.

Ասես յեկած հողմի թեւին
 Փոթորկվեց սիրտը մեյդանի:
 Ձախ ձեռքն ամուր ձիու սանձին,
 Աջով բռնած կուռ մի մկունդ,
 Թե սիրտ ունես, առաջ անցիր,
 Կզլորվես ինչպես մի գունդ:
 Փռնչում են ձիերն անսաստ
 Ու կրծում են սանձերը կուռ.
 Ձիավորները անհաստատ
 Առաջ տալ չեն համարձակվում:
 —«Հէյ, հո...» մեկ ել թռավ մի ձին,
 Վոնց պատնեշից պոկված քամի՝
 Բարափները զրնգացին
 Արձազանգից նրա ձայնի:
 Առաջ սուրաց նժույգը սեղ՝
 Հովին տված բաշերն իր հորդ.
 —«Թե կտրիճ եք, թոնք, հասեք»...
 Ամբոխի մեջ խինդ ու դղորդ:
 Վոնց աղեղից թռած մի նետ,
 Վոնց հեղեղից հորդած մի պետ,
 Սանձը թողած, խթեց փորը,
 Թռավ յերկրորդ ձիավորը.
 Շչաց մկունդն ու նետի պես
 Առաջ սուրաց ուժգին թափով,
 Ճկվեց փախչողն յեղեգնի պես,
 Մկունդն անցավ ուսի տակով:
 Մկունդն անցավ ուսի տակով,
 Թափով խրվեց խորը գետին
 Ու ձիավորն հաղթանակով
 Հասավ սահման զրած կետին:

Թնդաց ամբոխն. հաղթանակողն
 Վերադարձավ ծափերի տակ,
 Մինչդեռ պարտվածը, սիրտը դող,
 Կուլ եր տալիս ծաղր ու կատակ:
 Տաքացավ ջրիդն, ու խմբերով,
 Արգելքներով ու թումբերով
 Հեծվորները թռան արագ
 Ձիաբշավի հրապարակ:
 Բշում են ու խփում իրար,
 Վայր են զցում ձիերից ցած:
 Ասես գետն ե հորդում վարար
 Ալիքներով իր լեռնացած:
 Մի սուր խրխինջ լավեց հանկարծ
 Ու վոնց հյուսը սարից փրթած՝
 Մի վիշապ ձի բոց ու կրակ
 Թափով մտավ հրապարակ
 Ու սիգաճեմ առաջ սուրաց,
 Պատվարներում արավ թոխչք.
 Մոկաց Միրզեն եր թե առած,
 Մկունդների խուրձը ձեռին:
 —«Հէյ, զլնխդ»,—կանչեց Միրզան
 Ու մկունդը, վոնց վոր նիզակ,
 Սուրաց ողում ու շեշտակի
 Գլխին խփեց, փռեց մեկին:
 Մեկը շրջվեց ձիու տակին,
 Հարված առած իր կոնակին,
 Մեկի քոյուզն բնկավ ճամբին,
 Մեկին ել ձին չոքեց տափին:
 Վոնց ահեղի քամին յեկած
 Ցրիվ կտա հոտը արագ,

Մկուռնդների հողմի առաջ
Բացվեց մի մեծ հրապարակ:
Մոկաց Միրզի ձեռից թռած
Վոչ մի մկուռնդ իրուր չանցավ,
Վոչ մի նժույգ, խաղից յեւած,
Հրապարակ եւ չդարձավ:
Դիրդում ե Մալաքավեն,
Ծափերի տակ ալեկոծվում,
Խրխնջում ե Բող-Բադավեն
Ու հաղթական սանձը կրծում:

* * *

Հանկարծ Մոկաց սարի ճամբին
Մի մենավոր ձի յեւեաց.
Յերիվարը խիստ բեղարած,
Զիւվորը՝ փոշում կորած:
Հասավ մեյդան ու կանգ առավ,
Բարեւ տվեց ու ցած թռավ.
—«Ո՞ւր ե, ասով, Մոկաց Միրզին,
Թղթիկ ունի նա Զգիրեն:
Փոշում կորած ձիւվորին
Մոկաց Միրզի մոտը բերին,
Վորը Միրզին խոր բարեկց,
Հետն եւ հանեց մի թուղթ տվեց:
Միրզան պատռեց թուղթն ու կարդաց,
Ապա նախեց հոնքը կիտած,
—«Միր-Մահմուդի հրամանն ե սու,
Ինձ Զգիր ե կանչում». ասով:
Հետո՞ զրեց յերկար նամակ,
Թե՛

—«Միր Մահմուդ, եւ խորամանկ
Կոլտա-Խոջեն ու մեր փախած
Տանուտերները չար-նախանձ
Քանի վողջ եւ ու պալատում
Մոկաց տան դեմ դավ են նյութում,
Ու քանի դեռ, վորպես ավագ,
Յես չեմ յերկրիս հարկահաւաք,
Այլ ձեր կողմից կարգած Խոջեն,
Զգիր չի գա Մոկաց Միրզին:
Հետ դարձրու փախածներն ինձ,
Գահիդ վոտը կդամ նորից:
Ապա կանչեց թղթաբերին
Ու պատվիրեց տալ եմբրին:
Ու, վոնց վոր ամպ յերկնի մովում,
Սե ձին կորաւ փոշու ծովում..

ՅԵՐԿ ՅՈԹԵՐՈՐԿ

Եմիր Մանմուղը պաղ ավազանում
 Վաղ առավոտվա նամագն եր անում:
 Զիավորը լուռ կանգ առավ մի պահ
 Յեվ յերբ աղոթքը վերջացավ, ապա
 Մոտ գնաց, չոզեց, խոնարհ բարեկց
 Ու հանեց Միրզի նամակը ավեց:
 Մանմուղը նայեց նամակին, զրին,
 Ապա մոտ կանչեց իր քարտուղարին,
 Ու մինչ քարտուղարը նամակն եր կարդում
 Վոնց փոթորկաբեր ամպրոպի պայթյուն,
 Մանմուղի ձայնը զգրդաց ողում:
 — «Եմիրին ռայա խանն է խրատում»:
 Ապա հրամայեց իր քարտուղարին
 Գրել տերության հպատակներին:
 — «Ալլահից տրված մեր իշխանությամբ
 Ու մարզաբեյի կամքովը վերին,
 Ամբր ենք անում մեր վոզջ տերության
 Ռայա-նոբյարին ու մեծավորին,—
 Շուտ գենք առնի—գնա ու կռիվ գնա
 Մոկաց ապստամբ նենդ Միրզի վրա,

Վոր ջարդել է մեր հարկահաններին,
 Յեվ հարկն ու զորքը վերցրել գերի»:

* * *

Հրամանը հասավ Բոհտան,
 Հալար ու Շամ, Արաքստան
 Ու աշիրներն վոտքի յեկան,
 Վոր տարածեն մահ ու թալան:
 Ամեն կողմից զորքեր հասան,
 Լցրին դաշտեր, ծմակ ու սար,
 Լցրին ձորեր, քար ու կապան
 Լցրին արտեր, ճար ու ճամբար,
 Լցրին արոտ, բար ու բազա,
 Լցրին անտառ, մայրի, կածան,
 Վերը վոտով, վերը հեծած
 Յեկան-յեկան, հավաքվեցին
 Մանմուղի զորքն ու այրուձին:
 Ու բազմությամբ—հրով, սրով,
 Գյուղ ու քաղաք սրի տալով,
 Վոնց լավան է սարից հորդում,
 Զորը լցնում, ճամբար հարթում,
 Հետև թողած վոդր ու հառաչ,
 Իր զորքն արքան շարժեց առաջ:

* * *

Լուրը թռավ կայծակի պես
 — «Բն, չեք ասում, այսպես, այսպես...»
 Մոկսը կանգնեց են սարի պես.
 Ու վոնց մի մարդ վոտքի յեկավ

Ով ազնիվ եր, շիտակ ու լավ,
 Ով թափել եր հալալ քրտինք—
 Մնացել եր մերկ, անթիթի,
 Առանց ազգի՝ հայ ու քրդի,
 Բոլորը մեկ յեկան վտտի:
 Վոտքի յեկան ջահել, մանուկ,
 Վոտքի յեկան անել ու ծեր,
 Ավեր ճամբեք դարձան բանուկ,
 Դղրդացին լեռ ու քերծեր:
 Ամեն կողմից հավաքվեցին՝
 Զինված մահակ ու բրեքով,
 Զինված նիզակ ու սրերով,
 Շատերն առած թուր ու թվանք,
 Վոմանք՝ մանգաղ, բահ ու կացին,
 Ու Միրզայի ամրոցի տակ
 Վաղ-առավոտ լուսաբացին
 Արին հսկա զորահավաք:
 Ու թափվում է նետերի հորդ տեղատարափ.
 Մարտի ձայնից դղրդում են լեռ ու քարափ,
 Դիակներ են ընկնում շերտ-շերտ իրար թափած,
 Լցնում ձորեր, կիրճեր, մացառ, ճար ու ճամբա,
 Լցնում կածան, հանձնում քերծեր—քար ու կապան,
 Արյունը հորդ վարարում է գետ ու առու
 Ու արնախեղդ դիակներ ե՛ք ըշում հեռու:
 Բայց գալիս է Մահմուդի զորքն ինչպես մորեխ,
 Ինչպես դարնան հալին փրթած պղտոր հեղեղ,
 Առաջ գալիս, հորձանք տալիս ու աղմկում,
 Ժայռերի գեմ անգոր ցասկում, փրփուր թքում
 Ու փշված հետ է գնում, ճամբան թեքում:
 Իսկ վերեից, թառած լեռան կատարներին,

Ապավինած ժեռ-անառիկ կարկանդակն՝
 Հարվածում են Միրզի քաջերն—դռը քարին:
 Կռիվ տվին, մինչև արևն իջավ սարին,
 Իջավ նստեց սարերի սուր կատարներին.
 Կռիվ տվին, մինչև մթնեց ձոր ու ծմակ
 Ու ստվերում կուլ գնացին ջուր ու ցամաք:
 Իջավ գիշերն ու դադարեց ուղմ ու սլաքար,
 Բայց գիշերում արթուն է դեռ ամեն մի քար,
 Ամեն քարի տակ պառկած մի սիրտ է տրոփում,
 Ամեն կրծքում մի ցասում է սիրտը լափում:
 Մեծ, խավար, գիշեր... աստղերն են միայն անգոր

պլպլում
 Ու հեռու հովտում թշնամու վառած կրակն է
 փայլում:
 Պահակներն արթուն հայացքի տեղով խավարն են
 խոցում,
 Ու խավարն ասես լուծվում է, հալվում աչքերի
 բոցում:
 Լեռներն անառիկ, ամուր որտի պես շինական մարդու
 Ասես յեկնում են դեպի յերկինքը, բարձրանում,
 հորդում
 Ու պարսպի պես պաշտպանում Մոկաց յերկիրն
 անառիկ,
 Աշխատանքն ազնիվ ու ռամկի արդար վաստակն ու
 քրտինք:
 Լուռ է գիշերը, ու լուռ թյան մեջ, խավար գիշերում
 Սրտերն են միայն ուժգին տրոփում, ու ամեն
 դարկում

Ասես լավում ե խուլ մի արձագանդ ամեն մի
զանգում...

—«Ե՛յ, սիլ ե այդտեղ անդուլ թափառում ժեռ ու
թփերում»...

* * *

Թշնամին նույնպես արթուն եր հովտում
Ու խավարի մեջ դավեր եր նյութում.
Իսկ վերն՝ անառիկ լեռների գրկում,
Ինչպես գիշատիչ անդղը յերկնքում,
Նենդ տանուտերեր,— ադա ու գզիր
Թակարդ են լարում քաջ Մոկաց Միրզին:
Շլացած փառքով Բ. տենչով վոսկու,
Խորհուրդ են անում ու արթուն հսկում:
Ինչպես թունավոր սնն ե սողոսկում,
Մանում ե ծոցը խայթում քնածին,
Դավաճանները Մոկսը ծախեցին

Ու մոլթ կիրճերի դռները բացին:

Ընկավ Մոկսը, ու կապկապած Մոկաց Միրզին առաջ
բերին,

Ինչպես առյուծը վանդակում, շղթաների խուրձը
ձեռին:

Նայեց զոռոզ Միր-Մահմուդը ու հաղթական յելավ
վոտի,

Բայց հեռ գնաց, ասես յերկու տեղի հարված առավ
սրտին.

Խնդաց ցասկոտ, ապա նայեց առեկուծյան անդոր
կըքով,

Բայց խորամանկ մի միտք ծագեց ու հիացած իր լավ
ձիրքով՝

—«Ո՛վ իմաստուն ու քաջ, ասավ, հաղթեցի քեզ
ահեղ մարտում,

Բայց այն, ինչ վոր դեռ չեմ հաղթել, քո անիվ սերն
ե իմ սրտում:

Քեզ եմ բաշխում քո կյանքը յես, մահ չեմ ուզում
քեզ պես քաջին,

Յանհանում եմ, վոր դու՞ դառնաս խորհրդատուն իմ
առաջին,

Վոր քո խելքով իմ յերկիրը ինչպես ծաղիկ
բարդավաճի

Ու հաշտ ապրեն, վոնց վոր առաջ՝ թուրքն ու հայը,
քուրդն ու տաճիկը:

Մոկաց Միրզեն կանգնել եր վես ու արծվային իր
հայացքով

Նետահար եր անում ասես իր թշնամուն չար ու
նենգոդ:

—«Ո՛վ Միր-Մահմուդ, ասավ Միրզան, դու հաղթողն
ես, յես՝ քո դերին,

Բայց դավաճան կլինեմ յես, թե հավատամ քո
խոսքերին:

Դու հաղթեցիր, առիր Մոկսը, բայց արծիվներն իմ
սար թռած

Կառաչականին յերկնք-յերկնք, ու չեն չոքի դահիզ
առաջ.

Ու թե մեռա յես քո ձեռքով, իմ անունը, դաքձած
փառս,

Կհավաքի իմ քաջերին ու կժպտ վարպետ դրոշմ:

Խորամանկ եր Միր-Մահմուդը, բայց զինաթափ
յեղավ՝ ասես.

«Ճշմարիտ ե ասում Միրզան, նրա մահից շահ չունեմ
յես»:

Միտք ե անում Միր-Մահմուդը. «Դերի վարեմ նրան
Զզիր».

Մահն իմ ձեռին ե, յերբ ուզեմ, գուցե խելքի բերեմ
Միրզին

Ու համոզեմ՝ մի թուղթ գրի սարը յիւած իր գործերին,
Այնժամ միայն լեռնաշխարհը կգա կընկնի իմ
վտարերին»:

* * *

Թմբուկների թնդուններով Միր-Մահմուդը մտավ
Զզիր

Ու հաղթական զորքն հետևից--ցեղապետներ, խան ու
վեզիր

Բերում եյին շղթայակապ հեքիաթային Մոկաց
Միրզին.

Քաղաքի մեծ դարպասի մոտ ամբոխն յեկավ զորքի
առաջ,

Հաղարավոր հիացմունքի հայացքները Միրզին հառած:
Լուսամուտում հարեմների, վանդակների փեղկին
կպած,

Միրահարի հայացքներով ու կարոտով սրտերը բաց
Քանի-քանի հանըմների կրծքից պոկեց Միրզան
հառաչ,

Քանի-քանի սրտեր մարեց հուր կարոտի համը
չառած:

Մոկաց Միրզեն գնում եր վեա գլուխը բարձր, ինչպես
արծիվ,

Ասես՝ յեթերն եր խոյանում թռիչքովը իր ամպածիր:
Հայացքը ջինջ ոգում մեխած ու ընթացքը

հաստատաքայլ,

Ասես՝ ինքն եր հաղթանակով տալիս յեթերին այդ
շուք ու փայլ...

Յեվ յերբ Միրզան աչքից կորավ զինվորների կուռ
ողակում,

Մոկաց Միրզի անունն եր դեռ շրջում գյուղում ու
քաղաքում:

Վոչ վոք խոսեց Միր-Մահմուդի հաղթանակի, կովի
մասին,

Ամեն մի տան զրուցելիս գովում եյին Մոկաց Միրզին.

—«Հաղար ափսոս, Մոկաց Միրզեն.

Չկա քեզ պես Հինդ ու Բառին,

Հաղար ափսոս, թառվան բազեն,

Ափսոս, ամպած քո սեզ սարին:

Ափսոս, ափսոս, Մոկաց Միրզեն,

Ափսոս, թողած սիրուն յարին»:

ՅԵՐԳ ՌԻԹԵՐՈՐԻ

Ինչպես առյուծը վանդակում՝ Մոկաց Միրզեն մնաց
Զգիր:

Իզուր եյին սիրաշահում Մահմուդն ու իր նազիր-
վեզիր,

Վոր թուղթ զրի իրա ձեռքով իր քաջերին սարեր
փախած

Ու հորդորի ժողովրդին՝ հպատակվի, սարից դա ցած:

Իզուր: Միրզան միշտ պնդում եր.— լավ ե կրեմ
ձեռքիս շղթան,

Քան թե աշխարհն իմ հայրենի զոհ բերեմ իմ
ազատության:

* * *

Այսպես անցան օրեր-օրեր... Իսկ այնտեղ՝ վեհ
լեռնապարում

Մոլեղնում ե կռիվը դեռ ու Մոկացին իր բերդերում,
Ամբոցներում ու քերծերում, ժայռերի տակ, կտրկառնե-
րում,

Անտառների թավուտներում, մացառների
թփուտներում,

Շավիղներում, բավիղներում, կածաններում, արտ ու
ափում,

Վրա տալիս ու կոտորում, դիակներ ե իրար
թափում:

* * *

Պարտության սե բոթը թռավ հասավ Զգիր, ու
Զգիրում

Իրար անցան Մահմուդն ու իր պալատական վեզիր-
վզրուկ:

Միր-Մահմուդը խորհուրդ արավ հրավերեց իր
պետերին.

Յեկան յերկրի պետերն իսկույն, բարեկամներ ու
մտերիմ,

Հավաքվեցին իմաստուններ ու մեկնիչներ չար
բախտի

Ու քննում են, թե այս մարտում կոպոյներից ո՞վ
կհաղթի:

— «Ո՛վ իմ պետեր,—ասավ նրանց Միր-Մահմուդը
նենգ ու դաժան,—

Պատերազմում դավնինները ձեռք չեն բերում հեշտ ու
եժան.

Բայց մի բուռը ժողովրդի մեղ հասցրած
պարտությունը

Մեղ չի ների մեր սերնդի հերոսական պատմությունը:
Մեր ձեռքին ե Մոկաց Միրզան՝ շղթայակապ վորպես
զերի

Ու վազուց նա զոհ կգառնար ցամառ, արդար մեր
կրքերին,

Յեթե միայն ոգուտ բերեր նրա մահը մեր գորքերին.
Ուստի հարմար մենք դատեցինք՝ գուցե կյանքով
մեղ շահ բերի»:

Առաջ յեկավ խոնարհելով Կոլոտ-Նոջեն նենգ ու քսու.
— «Ականջ արա՛, հվ Միր-Մահմուդ, թե ստորուկդ ինչ
ե ասում:

Ջուր ես պահում քո վոսոխին, իզուր ես դու նրան
ներում:

Նրանից քեզ փնաս կզա նուշնիսկ բանտում,
շղթաներում:

Քանի Մոկաց Միրզեն ապրում ե սահմանում այս
աշխարհի,

Անառիկ են Մոկաց սարերն ու մենք ուղղից բան
չենք շահի:

Յեվ Մոկացին առյուծի պես կռվում ե, վոր փրկի
նրան,

Բայց ավելի վտանգավոր զեղեցկուծյունն ե
առնական,

Վորի մասին յերգ են կապել ու յերգում են
հարեմներում

Ու փոթորկում ընտանեկան խաղաղ կյանքը մեր
տներում:

Ականջ արա՛, հվ Միր-Մահմուդ, ու թե հաճո յե քո
սրտին,

Քո իմաստուն դատաստանը, աղաչում եմ, հանձնիր
ստին:

Պալատ կանչիր արգ ու փառքով ու հաշտության
խոսք բաց արա

Թե այս անգամ ել համառի, գործ կրոնենք պռանց
նրա...

Յեվ վորպեսզի իր զորքերը ես առավել չզազագեն,
Մենք կհայտնենք՝ չար գիպվածի զոհ գնաց ձեր
Մոկաց Միրզեն...

Այնժամ զինվոր ու ժողովուրդ մերը կլինեն
ուզեն-չուզեն»:

— Հն, հն, հն, հն, — խնդաց Մահմուդն ու զոհ վոտքի
յեղավ նիստից:

— Հն, հն, հն, հն, — ծիծաղեցին, — արժանի յես դու
գովեստի:

*
* *

Միր-Մահմուդը խնճուղք սարքեց, պալատական ճոխ
հանդես,

Ու ամբողջ իր մոռյլ ու գորշ դարձավ ծաղկած մի
պարտեզ:

Կանչեց յերկրի ավազանին, պալատական ու ուղղմիկ,
Յեղապետներ աշիրների, սովոր մարտի ու խաղմի:

Պալատ բերին նաև Միրզին ու մոտեցրին սեղանին,
Ավազանին վեր կացավ, վոր Միրզին վայել տեղ անի:

Հարավի վառ նռան զինին հոսեց փրփրուն զետի պես
Ու տաքացավ սեղանը ճոխ, յեռաց խնճուղք ու

հանդես:

Բացվեցին փակ լեզուները ու խոսում են համարձակ,
Լոկ Միրզան ե նստել տխուր — վոնց մարմարե մի

արձան:

Միր-Մահմուդը առավ թասը փրփրուն, արյան պես
կարմիր:

— Վերցրո՛ւ դավը, Մոկաց Միրզա, ասավ, վերցրու ու
քամիր:

Այս խնճուղքը լոկ քեզ համար, քո պատվին եմ յես
սարքել,

Ու քեզ խաղաղ մեր հաշտութեան զատմովոր եմ յես
կարգել:
Վերցրո՛ւ, խմիր քառասուն տարվա նոան գինին այս
փրփրուն.
Քառասուն տարվա մեր մտերիմ սերն ե այստեղ
փրփրուն:
Ասում են՝ դու սիրում ես ճոխ խնջուքները, կեր ու
խում,
Մենք ել մարդ ենք, մեր կրծքումն ել մի լավ սիրտ:
Բարախում:
Դավդ վերցրո՛ւ, խփենք իրար, անհաշտներին—
հաշտություն,
Թող չորանա, ով հնարեց այս կռիվն ու դժտություն:
Մոկաց Միրզան նստած եր լուռ ու լուռ եր
Մահմուդին,
Ճիգ եր անում լավ քմբուհի, վոր չզոհվի նենդ ստին.
—Ո՛վ Միր-Մահմուդ,— ասավ Միրզան,— գիտեմ հարզը
լավ խոսքի.
Անկեղծ խոսքը, բերնից յեկած, խոսք չե միայն, այլ
վոսկի:
Կուգեմ հավատ ընծայել քեզ, արձագանդ տալ քո
կոչին,
Բայց ինչ սրտով, յերը նայում եմ փեշից պրծած այս
պոչին:
Ասավ ու ցույց տվեց Խոջին. ախրեց խորին
լուռություն.
Միր-Մահմուդն ել պահ մի լոեց, սրտում կուտած
բարկություն:
Մարդը միայն մի անգամ ե, Միրզա, ասավ, վատ
գործում,

Յեվ ո՞վ ե, վոր իր վողջ կյանքում լափն ու վատը չի
փորձում:

Ապա կանչեց խնձույք յեկած պալատական աշուղին
Ու կարգադրեց մի յերգ ասել, վոր մտքերը նա շեղի,
Աշուղն առավ ուսից կախած սաղը, խփեց լարերին
Ու սաղի հետ այս յերգն ասավ՝ գովքը անցած
դարերի.

—«Վոսկի սիմ եմ քաշել սաղիս,
Անապատներ եմ անցել,
Տեսել փարթամ բյուր ովազիս,
Պապակ սիրտս ե հովացել.
Բայց յերեք բան գտա կյանքում.—
Ուժը, խելքն ու գեղեցկություն:

—«Ծովեր եմ յես անցել-դարձել,
Սարեր եմ վեր բարձրացել,
Տեսել պալատ, հարուստ գանձեր
Ու շատ բան եմ իմացել,
Բայց յերեք գանձ գտա կյանքում.—
Ուժը, խելքն ու գեղեցկություն:

—«Խփենք լարին, հնչիւր, սաղ իմ,
Գովենք կտրիճ Մոկաց-Միրզին.—
Դոշը ժեռ ե՛ պոկած սարից,
Թիկունքը պինդ պողպատ սալից,
Կուռը ճկուն, ինչպես յեղեգ,
Արժե քառասուն ջահել տղեք:

—«Խփենք լարին, ինչե սաղի,
Գովենք խելքը Մոկաց Միրզի,—
Պայծառ միտքը աստղ ու արև,

Ձի մոռացվի դեռ շատ դարեր,
Իմաստությունն և վարար դետ,
Խելքի ծով և ամենագետ:

—«Խփենք լարին, ինչե սաղին,
Գովենք ջիվան Մոկաց Միրզին.—
Հասակն ասես—չինարի ծառ,
Դեմքին լույս և շողում պայծառ,
Աչքերը գույգ սրած նետեր,
Ճակատը լայն, շողուն այտեր,

—«Բայց ընդարձակ աշխարհի մեջ
Ձկա հաստատ վոչ մի բան,
Ու ամեն ինչ գնում և վերջ
Դեպի մահվան սև ճամբան:
Անցել, անցնում են աշխարհից
Գանձ ու փառքը, դահ ու թաղ,
Լոկ մի բան և մնում մահից՝
Գործն և ու լավ հիշատակ...

Ջնդաց սիմը վերջին անգամ, թույլ թրթռաց ու
մարեց,
Ասես մի կյանք այրվեց—հանգավ, սրտի դարկը
դադարեց...
Կոչնականները վեր կացան ու ցրվեցին լուռ ու մունջ,
Միայն Մահմուդն էր քարացել, ասես յերազ եր,
անուրջ...

ՅԵՐԳ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Դիշերն անցավ չար ու դժնի, բացվեց մի նոր
առավոտ,
Ու տապն իջավ, ծածկեց Ջգիր, ինչպես վերքը
շարավոտ:

Իջավ, գրկեց, կուլ գնացին գյուղ ու քաղաքը
մուծում,
Ասես՝ անտես մի թշնամի դարպասից ներս և
խուժում:

Մահմուդն ընդոստ դարձնեց քնից ու այվանից իջավ
ցած,

Ծանր ու դժնի յերազներից իր գլուխը ծանրացած.
Իջավ, կանչեց Կոլոտ-Խոջին ու բացեց սիրտը նրան,
—«Խորհուրդ տուր ինձ, Խոջա, ասավ, խորհուրդ տուր
ինձ մի բերան:

Վերջ պետք և տալ այդ համառին, իզուր և շատ
սպասել,

Վերջ տալ, քանի Միրզի ասողը իր գենիթին չի հասել:
Գերի տեղով շղթայել և նա սրտերը ամենքի,
Մի Միրզա յե ու մի աշխարհ, ասես՝ տերն և
աշխարհքի:

Կուգեմ նրա վառվող աչքերն այրվեն իր իսկ հնոցում
Ու տաք սիրտը մոխիր դառնա իմ վրեժի թեժ բոցում
Մշուշ դառնա միտքը պայծառ ու ամպի պես չքանա,
Վոր վոչ մի մարդ ել պատմության այս յերեսը չբանա:

*
* *

Կոլտա խոջեն վազեց շուկա, բերեց մի մեծ ձմերուկ,
Միր-Մահմուդը տեսավ, խնդաց, ասավ.—«Այդ ինչ
ես բերում...»

—Ո՛վ Միր-Մահմուդ,—ասավ քսու Կոլտա խոջեն
Մահմուդին—

Մեկին սա քաղցր հաճույք կտա, մեկին ել մահ, թե
ուտի...

Դանակն ունի յերկու յերես, մեկին թույն եմ քսել
յես.

Թունոտ շերտը Միրդին կտաս, մաքուր շերտը դու
կուտես...

...Ու կհայտնենք՝ Մոկաց Միրդան թունավորվեց
ոճերից,

Ու վոչ մի մարդ չի կասկածի թե նա մեռավ քո
ձեռից:

Քան-քան, խնդաց Միր-Մահմուդը.

—«Խոջա, խելքի ծով ես դու...»

Խոնարհ գլուխ տվեց խոջեն, լսելով իր զովեստը:

*
* *

Միր-Մահմուդի ճոխ պարտեզում շատրվաններ են
ցայտում,

Վճիտ, մանկան արցունքի պես, վոնց լուսինն է
արծաթում,

Ծաղիկներ են ծաղկում պես-պես, ինչպես մանկիկն է
ժպտում

Ու բլբլբուլի յերգն է հնչում սովերախիտ
սաղարթում:

Բազմել է ճոխ սուփրի առաջ Միր-Մահմուդը գոհ
դեմքով

Ու հրճվում է իր պարտեզով, ապաբանքով ու
փառքով.

Իսկ նրա դեմ բարձին հենած Մոկաց Միրդան
մտացիր

Նստած՝ նայում է Մահմուդին, դեմքին թախիժ
ամպածիր:

Լուռ նստած են իրար հանդեպ, խոսք չեն գտնում
խոսելու.

Միր-Մահմուդն է Միրդին կանչել—զուցե բան է ասելու:
Յեկ վերջապես Մահմուդն ասավ.

—«Միրդան, դուր ես սրտնեղում.

Մարդը մարդուն կձանաչի ճանապարհի նեղ տեղում:
Շատ ցանկացա, վոր դու լինես մեղ ոգնական մեր
գործում,

Բայց իվերջո համոզվեցի, վոր իզուր եմ յես փորձում:
Վարդի թփից պոկված բլբլբուլն ել չի յերգի
վանդակում,

Արծիվը վեր չի սավառնի, յերբ վաղակումն են
փակում:

Քեզ սիրում է ժողովուրդը, դու ել նրան ես սիրում,

Քո անունն ու փառքը ընդմիշտ կապրի նրանց
 սրտերում:
 Լավ են ասել. «Այս աշխարհից անցնում են գանձ,
 գահ ու թագ,
 Լոկ մի բան է մնում մահից՝ գործն է ու լավ
 հիշատակ»:
 Լավ հիշատակ թողնել կյանքում — այդ է և մեր
 նպատակ.
 Նորից Մոկաց Միրզեն ես դու, մեր նախկին լավ
 հպատակ:
 Գնա ազատ Մոկաց աշխարհ ու տեր դարձիր քո
 յերկրի,
 Կառավարիր ինչպես առաջ ու տրվելիք հարկերի
 Գործը, վորպես յերկրի ավագ, կարգավորիր վոնց
 կուզես,
 Քո իմաստուն խելքի համար վստահում ենք միայն
 քեզ»:
 — «Ո՛վ, վորոքմած մեծ թագավոր, ասավ Միրզան
 եմիրին:
 Ինչ վոր չարին բանակները, քո խոսքերը այն արին:
 Այժմ իրոք հաղթեցիր ինձ քո իմաստուն խոսքերով,
 Մոկաց Միրզան այսուհետև կծառայի քեզ սիրով»:
 Միր-Մահմուդը մտքում խնդաց՝ լսելով խոսքը Միրզի,
 — «Ո՛ր, վո՛չ ասավ, առանց քեզ ել, տեր կլինեմ յես
 Մոկսի...»:
 Ապա առաջ քաշեց բերած ձմերուկը և կտրեց
 Ու թունավոր շերտը Միրզի սուփրի վրա նա գրեց.
 — «Անուշ արն, Մոկաց Միրզա, հաստատ մնա սերը
 մեր

Ու այս կտրած ձմերկի պես քաղցր լինի, տա
 սերմեր»:
 Ասավ Մահմուդն ու թունավոր դանակն Միրզի մոտ
 դրեց,
 Իսկ ինքն առավ ուրիշ դանակ ու մաքուր շերտը
 կտրեց,
 Կտրեց-կերավ՝ հոնքի տակով Մոկաց Միրզին նայելով
 Ու վրեժի փոթորիկը կրծքի տակը պահելով:
 Միրզան խարված նհնգ խոսքերից, զլուխ տվեց
 հարգանքով
 Ու թունոտ շերտն առավ, կտրեց թունավորված
 դանակով,
 Կերավ մինչև վերջին պատառն ու հոն սրբեց
 ձեռքերը:
 Խնդաց մտքում Միր-Մահմուդը.
 — «Բավեցիր քո մեղքերը...»:
 Հանկարծ Միրզի ձեռքը դողաց ու աչքերը մթնեցին.
 Յերակներում ասես հալած կուպր ու կապար
 թափեցին...
 Քահ, քահ, խնդաց Միր Մահմուդը.
 — Կյանքը, Միրզա, հանաք չի,
 Ու վրեժից փոթորկված սիրտն առանց զոհի չի
 հանգչի:
 Շարքաթի տեղ թույն ծծեցիր իմ վրեժի ակունքից
 Ու մի հուսա դու փրկություն այս աշխարհում
 վոչ-վոքից:
 Ծխի նման կանցնի քո փառքն ու անունը աշխարհից
 Ինչպես փրփուրն է փշրվում ալիքների հոսանքից:
 Ցասման ուժգին մի փոթորիկ յեռաց Միրզի կրծքի տակ

Ու բոունքքը վեր բարձրացավ, վոնց պողպատյա
կուռ մի թակ,
Մակայն ձեռքը ողուժ գողաց ու ծնկները ծալվեցին,
Սրտի հողմն ու միտքը պայծառ գորշ մշուշում
հալվեցին...

Ծովեց կզակն ու բերանը ու քաղցրախոտ շրթներէից
եւ չի լսվի վոչ մի գրույց հերոսական վեպերից:
Բոց աչքերի սուր նետերով եւ չի խոցի վոչ մի սիրտ,
Սիրան են խոցել չար աշխարհի սրենքները նենդ ու
բիրտ:

Մարեց Միրզի կյանքը պայծառ, ինչպես աստղերն
են մարում

Ու իր սիրտ վառ ծիածանն անհետացավ խավարում...

*
* *

Միր-Մահմուդը նամակ գրեց Մոկայց յերկրի տեր
մեծերին,

Թե՛—«Ձեր Միրզան թունավորվեց ու զոհ գնաց
ժանտ սձերին...»

Կուրը թռավ կայծակի պես ու ձեղքեց սիրտը
Մոկայցու,

Ասես՝ պայծառ որը միջեց, ծով սրտերն են
ալեկոծվում...

Հեյ-վախ, ափսոս Մոկայց Միրզեն,

Ձկար քեզ պես աշխարհն ամեն,—

Հինդ, Հալար, Շամ ու Զգիրեն:

Հազար ափսոս Մոկայց Միրզեն:

Մոկացիներն լաց ու կոծով ճամբա ընկան դեպի Զգիր,

Ընծա տարան, աղաչեցին Միր-Մահմուդին նենդ ու
դադիր,

Ու Միրզայի դիակն առած՝ վերադարձան վողր ու
կոծով:

Ճամբու դրին ջգրեցիներն սրտում վրեժ, աչքերը ծով.

«Սատկեր են շուն Կուրտ-Խոջեն,

Վոր չմատներ Մոկայց Միրզեն:

Հազար ափսոս Մոկայց Միրզեն,

Ձկար քեզ պես Հինդի Դյունյեն:

Խեր չտեսներ են սնորեն

Միր-Մահմուդը իր Զգիրեն,

Վոր չսպաներ Մոկայց Միրզեն:

Հազար ափսոս Մոկայց Միրզեն»:

Դիակն առին յեկան հասան Տալանց Գյալին՝ հին
Բոնաշեն.

Մոկացիներն հավաքվեցին մեծ ու պատիկ, քաղաք ու
շեն,

Տարան դադաղն վողր ու կոծով Բեռտա սարի վրա
դրին,

Վողր կապեցին ու յերգեցին, Մոկայց Միրզի գովքը
արին.

Անեճք են նենդ Կուրտ-Խոջին,

Վոր չմատներ Մոկայց քաջին:

Հազար ափսոս Մոկայց Միրզեն.

Ափսոս, Մոկայց սարի բազեն:

Խաբար տարեք Ալ-Խաթունին,

Նորը հանի, հագնի հինը,

Իր սիրական Մոկայց Միրզին

Սպանեց են ահորեն:

Հազար ափսոս Մոկայց Միրզին,

Վոր չհասավ իր մուրադին,
Ասեք՝ ավստո Մոկաց Միրզեն,
Չկար քեզ պես աշխարհն ամեն»:
Ու թաղեցին Մոկաց Միրզին մի բարձր ու ցից սարի
դռին,
Ուր չի հասնի նենգ մարդկային ապականված վոչ մի
փռչի,
Ուր արծիվն ե վեր սավառնում ու բաղեն ե ճախրում
ազատ.
Այնտեղ ձուլվեց Մոկաց Միրզեն տարերքներում իր
հարազատ:
«Հազար ավստո Մոկաց Միրզեն.
Հեյ, վախ, ավստո Մոկաց Միրզեն...»

ՅԵՐԴ ՏԱՍԵՐՈՐԴ

Սարի լանջին, աղբյուրի մոտ կա մենավոր մի պաղ
շիրիմ.
Աղբյուրի ու շիրմի վրա ծառ ե՝ աճում շիմշիրի.
Սաղարթախիտ այդ ծառի տակ մշակն ե իր խոնջը
առնում,
Ու հովիվն ե նստում այնտեղ, յերբ հոտի հետ տուն
ե դառնում.
Նստում ե պաղ աղբյուրի մոտ, հանում սրինգն իր
շիմշիրի,
Հուռ նայում ե շիրմի վրա ու ծայր տալիս իր
հուշերին...
Հուր կարոտով աղջիկները այց են գալիս այդ
շիրմին
Ու թախիծով, աչքերը ծով, հառաչում են լուռ,
մտերմիկ,
Փունջ անում թարմ ծաղիկներից, սփռում շիրմի վրա
այն լուռ
Ու հողաթումբն են համբուրում՝ սրտերումը վերք ու
մրմուռ:
Սրտից խոցված յեղնիկի պես սարերն ընկած
Ալ-Նաթունը

Սիրտն եր քամում, վողկնւյզ, դառնության
սե անոթում.
Սիրտն եր քամում, լալիս, կոծում, գեմքը ճանկում,
հեծեծում,
Ու վոնց խռիվ, այլովում եր լուռ ալ վշտերի հնայում:
Մեկ ընկնում եր գերեզմանին, մեկ փախչում եր
սարսափած,
Սե հոգ ցանում գլխին, փետում հյուսկենները իր թափած,
Ապա նստում քարի վրա, պղտոր նայում եր թմբին
Ու քարանում, ասես ըմպած լինեք հաշիշ ու թմբիր..

«Սեվ ձիավոր... թռավ-դնաց սարնիվեր
Սեվ ձիավորն, առած արծվի գույզ թեեր,
Ու տարավ իմ արնատ սիրտն իր ճանկերում,
Իմ վիրավոր սե սրտին և ճանկրոում...

«Հեռ դարձիր, և, սարից թռած ձիավոր,
Հեռ դարձիր, հեռ, արծիվ դառած թեավոր,
Բեր սրտին իմ, սրին առած՝ վիրավոր,
Բեր սրտին իմ, սիրով վառված՝ սեավոր...

«Յարս ինչ լավ տուն և շինել հողի տակ,
Ել չեմ մրսի, ցուրտ և ալստեղ, հողը՝ տաք...
Յարս և յեկել հարսանիքիս նաբոտով,
Ի՜նձ և կանչում, Ի՜նձ և կանչում կարոտով:

Գարնան մի վառ սր, յերբ ծեղը-ծեղին,
Ծափանց հովիվը հեռած մահակին
Իր հոտն եր քշում գողանները գով՝
Տարված աղջկա մարած յերագով՝
Նայեց Միլզայի շիրմին ու հանկարծ

Տեսավ՝ աղջկա դիակն և ընկած:
Մոտ վաղեց շիրմին քայլով դողդոջուն,
Տեսավ՝ մեռած և ու ել չի շնչում:
Փետեց իր գլխի մազերն ալետը,
Պատեց ու բացավ կուրծքը վերավոր.
«Զիմ աչք քոռներ, Ալ-Սաթուն, աղջիկ,
Հնչի՞ սեցուցիր զիմ սիրտը, հնչի՞...»
Արցունք թափ եց հորդ, լաց ու սուղ արավ
Անմուրազ մեռած աղջկա վրա,
Ապա ճանկերով շիրմը փորեց,
Մեռած աղջկան Միլզի մոտ դրեց:
Յերկու դալար ճյուղ տնկեց ուռենի,
Վոր գերեզմանի վրա հով լինի:
Յեվ յերբ կանաչեց, ճյուղ տվեց ուռին,
Գալիս եր նա միշտ, թիկնում եր ծառին,
Առնում սրինդը, նստում կանաչին,
Իր վողբն եր խառնում ջրի կարկաչին,
Յերգում եր, լալիս, մղկտում անհույս,
— Ացկուն լամ, արյուն կաթի աչքերում....:

ՎԵՐՋԵՐԴ

Մոկաց Միրզի շիրմի վրա Մոկացիներ գրին մի քար
Ու այդ քարը անվանեցին—ազատության

հասանաքար:

Այդ կոփածո ժայռի վրա, սրտերի պես սև ու մռայլ,
Մրում եյին զենքերն իրենց, տեղ ու սրին տալիս

նոր փայլ

Ու նոր թափով կռիվ զնո՛ւմ Մոկաց Միրզի սիրով

վառված,

Ասես՝ Միրզան ել նրանց հետ սավառնում եր արծիվ
դառած:

Այսպես որեր յեկան-անցան, որն ու ամիս տարի
դարձան,

Բայց Միրզայի քաջերն իրենց կարկառներից տուն
չդարձան:

Կռիվ տվին հանուն արդար աշխատանքի, ազատության
Հանուն իրենց վտանահարված իրավունքի ու

հաղթության:

Կռիվ տվին. ընկավ Մահմուդն ու զորքերն իր ցրիվ
յեկան,

Ինչպես մռայլ ամպն է ցրվում, արևն յեղնում է
հաղթական:

Անցավ Մահմուդն իր փառքի հետ, բայց Միրզայի
անունն յերկար

Դեռ կհիշվի վորպես սիրո, ազատության հասանաքար:

Վ Ե Ր Ջ

Պատ. խմբագիր՝ Ն. Զարյան
Գեղարվեստական ձեվավորող՝ Սա. Ալթունյան
Շապիկ և տխուռ Վ. Տերաշուրյանի
Սրբագրիչ՝ Գար. Հակոբյան
Կոնաբուր սրբագրիչ՝ Յե. Տ.—Մինասյան

Դրավիտի լիազոր՝ Վ. 2110 Հրատ. № 4504.

Պատվեր 439. Տիրաժ 4000.

Թուղթ 74×105. տպագրական 2 մամ.

Մեկ մամ. 51,200 նշան.

Հանձնված է արտադրության 5 մայիսի 1938 թ.

Ստորագրված է տպագրության համար 20 մարտի 1939 թ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0356206

9000 20.20 4.

47972

